

Андрусь О.І.
ст. викладач кафедри
економіки і підприємництва
факультету менеджменту і маркетингу
Національний технічний
університет України
“Київський політехнічний інститут”

ВІДБІР ЗМІСТУ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТІВ У ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

В статті знайшли відображення проблеми формування та відбору змісту в організації модульного навчання економічних дисциплін у технічних університетах. Зокрема, проаналізована сутність теоретичного, предметного та навчального рівнів відбору змісту. На теоретичному рівні названі принципи формування та відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін. На предметному рівні проаналізовані діючі навчальні програми. На навчальному рівні запропонований навчально-методичний комплекс з модульного навчання дисципліни «Основи економічної теорії».

The problems of forming and selection of the argument in organization of modular studying of economical discipline in technical universities. Particularly, here is analyzed the essence of theoretical, objective and educational levels of argument selection. The principles of forming and selection of the argument of the modular studying of economical disciplines are named here on theoretical level. Acting studying programs are analyzed here on the objective level. Educational-methodological complex of modular studying “Of the basis of economical theory” is offered here on the educational level.

Актуальність економічного знання для спеціалістів усіх сфер національної економіки, володіння його принципами, законами та інструментарієм неухильно зростає з розвитком ринкових відносин. За роки переходу до ринку в Україні суттєво змінився зміст та якість національної економічної освіти як професійних економістів, так і фахівців інших спеціальностей. Для студентів технічних університетів економічні знання – ключовий фактор успішної діяльності у ринковому середовищі в умовах конкуренції, основний спонукальний мотив створення та впровадження інноваційних технологій, обладнання нового покоління, нових видів продукції, підвищення ефективності виробництва, якості товарів та послуг.

Аналіз провідних державних документів освіти, досліджень Архипова О.Ю., Боброва В.Я., Боголіб Т.М., Герасимчука В.Г., Ковальчук Г.О.,

Козакова В.А., Носаченко І.М., Побірченко Н.А., Романовського О.О. та інших показує, що проблема економічної підготовки молоді є однією з провідних. Зазначені підходи нині широко використовуються у навчальному процесі вищих навчальних закладів. Крім того, теоретичний аналіз сучасних педагогічних тенденцій показав, що найбільш цілісно, системно та ефективно сучасний дидактичний процес може реалізуватися на основі модульного навчання дисциплін (Алексюк А.М., Бондар В.І., Романишина Л.М., Фурман А.В., Юцявичене П.А. та ін.).

Доцільність використання модульного навчання визнана і на європейському рівні: приєднання України до Болонського процесу означає впровадження у систему вищої освіти Європейської кредитно-модульної системи, що функціонує на інституціональному, регіональному та національних рівнях європейського освітнього простору. Європейська кредитно-модульна система передбачає збільшення обсягу самостійної роботи студентів та відповідає, насамперед, організаційній формі побудови навчального процесу. Проте, обґрунтування та відбір змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів у технічних університетах в педагогічних дослідженнях окреслені недостатньо й залишаються предметом науково-педагогічного доробку викладача. Тому, метою статті є аналіз відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів у технічних університетах.

Аналіз науково-педагогічних джерел, вивчення специфіки навчання економічних дисциплін студентів у технічних університетах показують, що їхнє практичне удосконалення на основі модульного підходу можливе лише на основі наукового обґрунтування його змісту. Для визначення змісту модульного навчання окреслених дисциплін звернемося до теорії формування змісту освіти.

Зміст сучасної професійної підготовки будь-якого рівня має бути системним та ґрунтуватися на основі чотирьох структурних елементів: 1) досвіду пізнавальної діяльності, зафіксованого у формі її результатів – знань; 2) досвіду здійснення відомих способів діяльності – у формі вмінь діяти за зразком; 3) досвіду творчої діяльності – у формі вмінь приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях; 4) досвіду здійснення емоційних відношень – у формі особистісних орієнтацій [1, 24].

У загальному плані під змістом освіти в цілому та, відповідно, окремо взятої дисципліни розуміють те, чому треба навчати молодь. До змісту освіти у професійній педагогіці належить система професійних знань, інтелектуальних та практичних навичок, умінь, досвід здійснення творчої діяльності, емоційно-ціннісних ставлень [2, 63].

Основним об'єктом проектування змісту навчання є культура, тобто, способи матеріальної і духовної діяльності, які можуть набуватися особистістю та стати її надбанням. Вони конкретизуються на трьох рівнях: 1) теоретичному, який формується у вигляді основних компонентів

соціального замовлення; 2) предметному, що відображає рівень навчального предмета, на матеріалі якого розгортається робота над окремими елементами змісту, деталізуються їхні специфічні цілі та функції; 3) навчальному, який реалізується у розробках окремих елементів змісту в підручниках, навчальних посібниках, методичних рекомендаціях [3, 41].

Визначаючи зміст модульного навчання економічних дисциплін студентів у технічних університетах, окреслимо сутність теоретичного, предметного та навчального рівнів.

Теоретичний рівень відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів технічних університетів повинен відображати, по-перше, сучасне соціальне замовлення суспільства, по-друге, їхню органічну цілісність з професійними дисциплінами у процесі формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

У процесі відбору та формування змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів у технічних університетах був здійснений аналіз навчальних планів та програм провідних технічних університетів – національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», національного авіаційного університету, Київського національного університету будівництва і архітектури, національного університету «Львівська політехніка» та Міжнародного науково-технічного університету. Аналіз навчальних планів досліджених технічних університетів дозволив відстежити динаміку обсягів дисциплін економічної складової професійної підготовки студентів технічних університетів у часі (табл.1).

Як бачимо, на початку 90-х років ХХ століття змінилося соціальне замовлення, у зв'язку з переходом до ринкових відносин. Це знайшло своє відображення у формуванні змісту економічної складової професійної підготовки студентів технічних університетів. Так, з'являються нові дисципліни – менеджмент та маркетинг, які пов'язані з необхідністю формування у майбутніх фахівців інноваційних підходів до управління сучасним підприємством, підвищенням конкурентоспроможності продукції підприємства. Крім цього, з'являється інтегрована дисципліна «Економіка, організація та планування галузевого виробництва».

Таблиця 1.

Обсяги аудиторної роботи у формуванні економічної складової професійної підготовки студентів технічних університетів, години

Дисципліни	1975-1980	1980-1987	1987-1990	1990-1995	1995-2000	2000-2006
Основи економічної теорії	140	140	140	70	70	54
Економіка галузевого виробництва	85	85	85	72	48	0
Організація і планування галузевого виробництва	160	138	120	85	72	0
Економіка, організація та планування галузевого виробництва	0	0	0	0	0	108
Менеджмент	0	0	0	34	34	36
Маркетинг	0	0	0	0	36	36
Усього	385	363	345	261	260	234

У процесі дослідження виявлено відмінності у співвідношенні аудиторної та самостійної роботи (табл. 2).

Таблиця 2.

Співвідношення аудиторної та самостійної роботи у процесі навчання економічних дисциплін у технічних університетах.

Обсяги навчального часу	1975-1980	1980-1987	1987-1990	1990-1995	1995-2000	2000-2006
Аудиторна робота	385	363	345	261	260	234
Самостійна робота	85	117	125	139	170	198
Усього	470	480	470	400	430	432

Аналіз даних таблиці 2 показав, що формування нової змістової моделі модульного навчання економічних дисциплін у технічних університетах

потребує зміни організації навчання від інформаційної передачі знань до розвитку навичок самостійного опанування знань студентам через організацію самостійної навчально-пізнавальної та наукової роботи, починаючи з ранніх етапів їхнього навчання.

Теоретичний рівень відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів технічних університетів дозволяє сформулювати ряд принципів. Зокрема, *принцип відображення соціального замовлення суспільства*, який визначається умовами господарювання у ринковій економіці. Тому знання ринкового середовища у професійній діяльності майбутніх фахівців визначають мотиви діяльності педагога та студента, які у навчальному процесі підпорядковані сучасним освітнім стандартам, а саме, кваліфікаційним вимогам до навчання економічних дисциплін, «сукупності норм, що визначають вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста» [4, 11-132]. Державні освітні стандарти відображають даний принцип на законодавчому рівні.

Принцип цілісності формування професійного знання виявляється у формуванні особистості професіонала на основі інтегрованого підходу до змісту освіти, а саме: економічна складова та економічна культура майбутніх фахівців формується в органічній єдності з професійними, фундаментальними, іншими дисциплінами. Тому встановлення міжпредметних взаємозв'язків, виявлення взаємовпливу та взаємозабезпечення знань, умінь та навичок є визначальним у відборі змісту економічних дисциплін та підвищення професійної компетенції.

Принцип відповідності змісту економічних дисциплін цілям модульного навчання пов'язаний: по-перше, з упровадженням Болонської кредитно-модульної системи; по-друге, з розвитком адаптаційних можливостей майбутніх фахівців до ринку та зростанням особистісно-значущих досягнень, самостійної активності кожного студента. Цей принцип реалізує в процесі навчання економічних дисциплін право студента на вибір особисто-прийнятних способів навчання.

Принцип єдності предметно-змістової та діяльнісної складових навчання економічних дисциплін передбачає включення до навчальних програм з економічних дисциплін не тільки навчального матеріалу, але й створення діяльнісного середовища, а саме: використання активних видів навчальної діяльності студентів, таких як проблемні методи, дискусії, ділові ігри, робота у малих групах, проведення наукових досліджень з актуальних економічних тем, створення творчих опорних конспектів, аналітичне використання інформаційних джерел, складання та розв'язування вправ змістово-пошукового плану тощо.

Таким чином, модульне навчання економічних дисциплін студентів у технічних університетах в умовах ринкової економіки повинно формувати знання про ринкове середовище, у якому діє будь-який соціальний суб'єкт.

Тому окреслені принципи теоретичного рівня обумовлюють потребу аналізу та обґрунтування предметного рівня відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів у технічних університетах. Цей рівень досліджено на основі вивчення, порівняння й аналізу якості та змісту діючих навчальних програм з економічних дисциплін означених технічних університетів. Порівняльний аналіз навчальних програм та узагальнення предметного рівня відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін потребує окремого дослідження. Зазначимо, що аналіз змісту навчальних програм дозволяє відмітити позитивний факт неперервності, послідовності, професійного спрямування в оволодінні студентами економічних знань, використання в більшості різноманітних організаційних форм навчання. Однак виявлено певні недоліки розглянутих навчальних програм:

- тематичний зміст та зміст розділів економічних дисциплін усе ще потребує посилення взаємозв'язків між економічними та професійними дисциплінами;

- практично відсутнє знайомство студентів з місцем та роллю економічних дисциплін у професійній підготовці студентів технічних університетів, які формують її економічну складову, що, на наш погляд, доцільно проводити на початку навчання, у курсі «Основи економічної теорії»;

- у навчальних програмах з «Економіки, організації та планування галузевого виробництва», «Менеджменту» та «Маркетингу» більшості технічних університетів все ще недостатньо органічно поєднані теоретичні надбання вітчизняних та зарубіжних дослідників, що пов'язано з об'єктивними умовам нашої економіки, недостатністю вітчизняних навчальних посібників, методичних матеріалів з цих дисциплін;

- недостатньо опрацьовані навчально-методичні основи економічних дисциплін на засадах модульності;

- зміст навчальних програм з «Менеджменту» та «Маркетингу» все ще недостатньо професійно орієнтований на особливості управління галузевим виробництвом, нерідкі випадки викладання загальної теорії менеджменту або маркетингу;

- недостатньо уваги приділяється визначенню ефективних форм, методик та засобів опанування знань, організації активної аудиторної та самостійної роботи студентів;

- недостатньо навчального часу відводиться на вивчення питань організації галузевого виробництва та практично нівельовані проблеми ефективного планування галузевого виробництва, які могли б знайти своє відображення у професійно-профільованих курсах менеджменту;

- недостатньо уваги приділяється визначенню форм, методики та засобів організації активного навчання й здобуття практичних навичок;

- у програмах недостатньо віддзеркалюються нові технології (у тому числі інформаційні), що відкривають можливості для оновлення змісту

навчання та методів викладання;

- недостатньо розроблені та відображені проблеми ефективної реалізації самостійної роботи студентів;

- зміст програм все ще не відображає умови для розвитку творчості, зокрема, науково-дослідної роботи студентів.

Нарешті розробка навчального рівня відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів технічних університетів враховує особливості розвитку ринкових відносин в Україні, вимог Болонської конвенції. Вони орієнтують на підвищення якості підготовки, конкурентоспроможності, мобільності, динамічності сучасного фахівця. Це сприятиме визнанню дипломів та можливостей працевлаштування майбутніх фахівців, забезпеченню рівного доступу до благ європейського та міжнародного співробітництва.

Навчальний рівень відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів реалізований у розробці окремих елементів змісту, а саме: в підручниках, навчальних посібниках, методичних рекомендаціях. Так, з дисципліни «Основи економічної теорії» розроблено навчально-методичний комплекс на принципах модульності для навчання студентів у технічних університетах. До нього увійшли: навчальна програма з дисципліни, методичні рекомендації для студентів та викладачів з модульного навчання економічних дисциплін у технічних університетах, адаптований навчальний посібник та практикум з проведення практично-семінарських занять (зауважимо, що забезпечення навчальними посібниками з дисципліни достатнє, однак, існуючі економічні джерела потребують адаптації до фонду навчального часу, професійної специфіки та особливостей національної економіки). Розроблений посібник відповідає освітнім стандартам та враховує специфіку діяльності фахівців технічного профілю. У практикумі знайшли відображення досягнення сучасної педагогічної науки – активні методи навчання: проблемні ситуації, тренінги, ділові ігри, тести, які сприяють підвищенню якості аудиторної та самостійної роботи студента й спрямовані на формування його активної самостійності.

Таким чином, у статті здійснений аналіз відбору змісту модульного навчання економічних дисциплін студентів у технічних університетах. Подальші публікації будуть присвячені експериментальній перевірці організації модульного навчання економічних дисциплін у технічних університетах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Дидактична концепція змісту освіти // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр.: У 2-х ч. / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – К. – Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. – С. 22-26.
2. Шкваріна Т.М. Заняття з англійської мови у дошкільному навчальному закладі (теорія і практика): навч. посіб. для вчителів раннього навч. іноз. мови, студентів вищих педагог. навч. закладів. – Умань: Видав.-поліграф. підприємство, 2003. – 250с.
3. Основы педагогики и психологии высшей школы / Под ред. А.В. Петровского. – М., 1986 – 303с.
4. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – 1994. – № 1. – С. 11-132.